

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ
આર/ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૧૬૫/૧૯૯૭

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.એસ. સુપેહિયા

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી ગીતા ગોપી

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના
	√	

=====

ગુજરાત રાજ્ય
વિરુદ્ધ
દિલીપ ભીખાભાઈ અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફે શ્રી મનન મહેતા, એ.પી.પી.

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ ને જામીનપાત્ર વોરંટની

બજવણી થયેલ છે

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ તરફે શ્રી પી.બી. ખાંડેરિયા
(૫૨૨૮)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.એસ. સુપેહિયા

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી ગીતા ગોપી

તારીખ: ૨૧/૦૪/૨૦૨૫

મૌખિક ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.એસ. સુપેહિયા દ્વારા)

(૧) હાલની અપીલ અપીલકર્તા - રાજ્ય દ્વારા કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ (સી.આર.પી.સી.) (જે હવે પછી "કોડ" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૩૭૮ હેઠળ એડિશનલ સેશન્સ જજ, ગોંડલ (જે હવે પછી "ટ્રાયલ કોર્ટ" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) દ્વારા સેશન્સ કેસ નં. ૨૦૦/૧૯૯૫ માં તારીખ ૧૫.૦૯.૧૯૯૭ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા વાદગ્રસ્ત નિર્દોષ છોડી મૂકવાના ચુકાદા અને હુકમ સામે દાખલ કરવામાં આવેલ છે, જેના દ્વારા સદર ટ્રાયલ કોર્ટ સામાવાળાઓ - આરોપીઓને ઈન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ (ટૂંકમાં "આઈ.પી.સી.") ની કલમો ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૩૦૨, ૫૦૪ અને ૪૪૯ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે નિર્દોષ છોડી મૂકેલ છે. સરળતા / સ્પષ્ટતા અને સંક્ષિપ્તતા ખાતર મૂળ કેસમાં તેમના હોદ્દા અને ક્રમ મુજબ સામાવાળાઓનો હવે પછી "આરોપીઓ" તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે.

(૨) શરૂઆતમાં જ, વિદ્વાન એ.પી.પી. એ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, ધોરાજી પોલીસ સ્ટેશન, રાજકોટ (ગ્રામ્ય), જિ. રાજકોટ ના તારીખ ૦૬.૦૨.૨૦૨૫ ના રિપોર્ટનો સંદર્ભ આપ્યો છે અને રજૂઆત કરી છે કે ઉપરોક્ત રિપોર્ટ મુજબ, સદર આરોપી નં. ૧ લકવાથી પીડાઈ રહ્યા છે અને છેલ્લા ૮ વર્ષથી પથારીવશ છે.

સંક્ષિપ્ત હકીકતો :-

(૩) આંક ૧ ના આરોપ મુજબ ફરિયાદપક્ષનો કેસ એવો છે કે તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૯૫ ના રોજ રાત્રિના ૧૧ વાગ્યે, તમામ આરોપીઓએ ગેરકાયદેસર મંડળી રચી હતી, અને ફરિયાદી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧, ગુજરનારના પત્ની) ના ઘરે ઘસી ગયા હતા. આરોપી નં. ૧ (ફરિયાદીના ભાઈ) પાસે છરી હતી, જ્યારે અન્ય આરોપીઓ (આરોપી નં. ૧ ની બહેનો) ગુજરનારને મારી નાખવા માટે તેને ઉશ્કેરી રહ્યા હતા, અને આરોપીઓએ ગુજરનારનો પીછો કર્યા પછી, તેણે છરીના ઘા ઝીંકીને ગુજરનારની હત્યા કરી હતી. આઈ.પી.સી. ની કલમો ૩૦૨, ૧૪૭, ૧૪૮, ૪૪૯, ૫૦૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે આરોપ ઘડવામાં આવ્યો હતો.

(૪) આઈ.પી.સી. ની કલમો ૩૦૨ અને ૫૦૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે ધોરાજી સિટી પોલીસ સ્ટેશન, રાજકોટ ખાતે આઈ-સી.આર. નં. ૧૭૨/૧૯૯૫ થી એક એફ.આઈ.આર. આંક ૬૧ નોંધવામાં આવી હતી. તપાસ કરનાર એજન્સીએ, તપાસ દરમિયાન, ગુનો સાબિત કરવાના હેતુસર સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા, ગુનાના સ્થળના પંચનામા સહિત વિવિધ પંચનામા કર્યા હતા, તબીબી કાગળો, પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ વગેરે એકત્ર કર્યા હતા. સામાવાળાઓ આરોપીઓ

વિરુદ્ધ પૂરતી સામગ્રી મળી આવ્યા બાદ, જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ (જે.એમ.એફ.સી.) ની કોર્ટમાં આરોપનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. સદર કોર્ટ પાસે ગુનાની ટ્રાયલ ચલાવવાની હકુમત ન હોવાથી અને કથિત ગુનાઓ ફક્ત સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા જ ટ્રાયલ ચલાવવાપાત્ર હોવાના કારણે, તેણે સદર કોડની કલમ ૨૦૯ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી જોગવાઈ મુજબ આ કેસ સેશન્સ કોર્ટ, દાહોદ ખાતે કમિટ કર્યો હતો, જેને સેશન્સ કેસ નં. ૨૦૦/૧૯૯૫ તરીકે નોંધવામાં આવ્યો હતો.

(૫) સેશન્સ કોર્ટ, દાહોદ ખાતે કેસ કમિટ થયા બાદ, સેશન્સ જજે ઉપરોક્ત ગુનાઓ માટે સામાવાળાઓ - આરોપીઓ સામે આંક ૧ થી આરોપ ઘડ્યો હતો. સામાવાળાઓ - આરોપીઓએ ગુનો કબૂલ કર્યો ન હતો અને ટ્રાયલ ચલાવવાની માંગણી કરી હતી. તેઓની સદર ગુનાઓ માટે ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી હતી અને આરોપ સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદપક્ષે ૨૧ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓની તપાસણી કરી હતી અને સદર ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ વિવિધ દસ્તાવેજી પુરાવા પણ રજૂ કર્યા હતા. ફરિયાદપક્ષે ફરિયાદી, સાક્ષીઓ, તબીબી અધિકારી અને પોલીસ સાક્ષીની તપાસણી કરી હતી, જે ફરિયાદપક્ષના જણાવ્યા અનુસાર, આરોપ સાબિત કરવા માટે પૂરતા હતા. ફરિયાદપક્ષે સદર ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ પોતાના દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા મૌખિક પુરાવાના સમર્થનમાં દસ્તાવેજી પુરાવાઓ પર પણ આધાર રાખ્યો છે. પુરાવાના અંતે, પુરાવો બંધ કરવા જાહેર કરતી જરૂરી પુરસીસ સદર ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી. સદર ટ્રાયલ કોર્ટે

ત્યારબાદ સદર કોડની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીઓનું વિશેષ નિવેદન નોંધવાની કાર્યવાહી હાથ ધરી હતી. આવા પુરાવા ધ્યાને આવતાં, સદર ટ્રાયલ કોર્ટે, તેનું મૂલ્યાંકન કર્યા પછી, એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી હતી કે ફરિયાદપક્ષ સામાવાળાઓ - આરોપીઓ સામેનો આરોપ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો છે અને તે દ્વારા નિર્દોષ મુક્તિ નોંધી હતી.

વિદ્વાન એ.પી.પી. દ્વારા રજૂઆતો:-

(૬) વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી મનન મહેતાએ રજૂઆત કરી છે કે આ હત્યાનો અને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ તથા અન્ય સંબંધિત કલમો હેઠળના ગુનાનો સ્પષ્ટ કેસ છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ફરિયાદપક્ષે મૂળ ફરિયાદી – ગુજરનારના પત્ની – આરોપીઓની બહેન, જેઓ માત્ર ફરિયાદી જ ન હતા પરંતુ તેમણે ગુનાનો સમગ્ર બનાવ પણ જોયો હતો અને ફરિયાદપક્ષના કેસને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું છે, તેમના આંખે દેખનાર પુરાવા દ્વારા સ્થાપિત કરીને વાજબી શંકાથી પર દોષિતપણું સાબિત કર્યું છે. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે સદર આંખે દેખનાર સાક્ષી – મૂળ ફરિયાદી ઉપરાંત, એક બાળ સાક્ષી સહિત અન્ય ચાર આંખે દેખનાર સાક્ષીઓ છે, જેમણે હત્યાના ગુનાના સમગ્ર બનાવનું વર્ણન કરીને ફરિયાદપક્ષના કેસને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું છે અને તે પુરાવાઓને નકારી કાઢવા માટે બચાવપક્ષ દ્વારા કોઈ સામગ્રી રજૂ કરવામાં આવી નથી અને સદર ટ્રાયલ કોર્ટ પાસે આંખે દેખનાર સાક્ષીઓના પુરાવાને અવિશ્વાસ કરવા અને નકારી કાઢવા માટે કોઈ પ્રતીતિકારક અને માન્ય કારણો નથી. વધુમાં, ફરિયાદપક્ષના

કેસને તબીબી પુરાવા, એફ.એસ.એલ. પુરાવા તેમજ સીરોલોજીકલ રિપોર્ટ અને ડિસ્કવરી પંચનામું તથા જે સાક્ષીની હાજરીમાં મુદ્દામાલ છરી શોધી કાઢીને કબજે કરવામાં આવી હતી તે સાક્ષી દ્વારા સંપૂર્ણ સમર્થન મળે છે અને પુરાવામાંની આ વિપુલ સામગ્રીને નકારી કાઢવા માટે સદર ટ્રાયલ કોર્ટ કોઈ પ્રતીતિકારક અને માન્ય કારણ દર્શાવેલ નથી અને તેનું ખંડન કરવા માટે કોઈ સામગ્રી નથી અને, તેથી, નિર્દોષ છોડી મૂકવાનો વાદગ્રસ્ત ચુકાદો ભૂલભરેલો અને અસમર્થનીય છે અને તેને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવા મહેરબાની કરશો.

આરોપીઓ વતી રજૂઆત :-

(૭) આરોપીઓ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી ખાંડેરિયાએ એવી રજૂઆત કરી છે કે સદર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ નિર્દોષ મુક્તિમાં દખલ કરવી જોઈએ નહીં, કારણ કે સદર ટ્રાયલ કોર્ટે પુરાવાનું ચોક્કસપણે મૂલ્યાંકન કરેલ છે. સદર ટ્રાયલ કોર્ટના અવલોકનોનો સંદર્ભ આપતાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે ફરિયાદપક્ષ આરોપ સાબિત કરવામાં સદંતર નિષ્ફળ ગયેલ છે. તેમણે સદર ટ્રાયલ કોર્ટના તારણોનો, વિશેષ કરીને તબીબી પુરાવાનો સંદર્ભ આપ્યો છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૩, તબીબી અધિકારીની જુબાનીનો સંદર્ભ આપતાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ગુજરનાર પર જોવા મળેલી ઈજાઓ હથિયાર-છરી દ્વારા પહોંચાડી શકાય નહીં, કારણ કે ઈજાઓનો આકાર હથિયારની બનાવટ સાથે સુસંગત થતો નથી. તેમણે ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓની જુબાનીનો પણ સંદર્ભ આપ્યો છે, અને એવી દલીલ કરી છે કે તેમનો પુરાવો મોટી વિસંગતતાઓથી દૂષિત છે, અને આ સાક્ષીઓએ પોતાને વિશ્વસનીય સાક્ષીઓ તરીકે સ્થાપિત

કરેલ નથી.

(૮) આરોપી નં. ૧ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી ખાંડેરિયાએ એવી પણ રજૂઆત કરી છે કે લકવા ઉપરાંત, તેઓ ગળાના કેન્સરથી પણ પીડાઈ રહ્યા છે અને પ્રવાહી ખોરાક પર છે. તેમણે વધુમાં એવી રજૂઆત કરી છે કે જો અદાલત નિર્દોષ મુક્તિનો હુકમ ઉલટાવે, તો સામાવાળા-આરોપી નં. ૧ ની તબીબી સ્થિતિને ધ્યાને રાખીને, તેમના પર દયા દાખવવામાં આવે.

પુરાવાની મૂલવણી અને ટ્રાયલ કોર્ટના તારણો :

(૯) નિર્દોષ છોડી મૂકવાના હુકમ સામેની અપીલની સુનાવણી કરતી વખતે અપીલ અદાલતની સત્તાઓ અંગે ચંદ્રપ્પા વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, ૨૦૦૭ (૪) એસ.સી.સી. ૪૧૫ ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલા સામાન્ય સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે હવે પુરાવા અને સદર ટ્રાયલ કોર્ટના તારણોની તપાસ કરીશું.

(૧૦) ફરિયાદપક્ષે આંક ૧૯ પર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ ની તપાસણી કરેલ છે, જેઓ ફરિયાદી – હાલુબેન બાબુલાલ, ગુજરનારના પત્ની અને આરોપીઓની બહેન છે. પોતાની સરતપાસમાં, તેણીએ એવી જુબાની આપી છે કે રાત્રિના આશરે ૧૧ વાગ્યે જ્યારે તેણી પોતાના ઘરની બહાર બેઠી હતી, ત્યારે આરોપી નં. ૧ અને અન્ય ચાર આરોપીઓ એટલે કે તેમની બહેનો તેમના ઘરે ધસી આવ્યા હતા અને જ્યારે તેણીએ આરોપી નં. ૧ ને છરી સાથે જોયા, ત્યારે તેણીએ બૂમ પાડી અને ઘરમાં સૂઈ રહેલા પતિ પાસે દોડી ગઈ અને હોબાળો સાંભળીને,

ગુજરનાર એટલે કે તેણીના પતિ બહાર દોડી આવ્યા અને આરોપી નં. ૧, જેઓ હાલની સાક્ષીના ભાઈ છે, તેમણે છરી સાથે તેણીના પતિનો પીછો કર્યો અને તેમની છાતી પર છરીનો ઘા ઝીંક્યો હતો. હુમલા માટે તેણી દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલું કારણ અમુક તકરારનું છે, જે પાંચ વર્ષ પહેલાં તેણીના પતિ અને આરોપી નં. ૧ – તેણીના ભાઈ વચ્ચે દારૂ પીવા બાબતે થઈ હતી, જેમાં આરોપી નં. ૧ છરીથી ઈજાગ્રસ્ત થયા હતા. તેણીએ વધુમાં એવી જુબાની આપી છે કે આરોપી નં. ૧ અને તેણીના પતિ વચ્ચે અવારનવાર ઝઘડા થતા હતા. પોતાની ઊલટતપાસમાં, છરી વડે હુમલો કરવા અંગેના પોતાના કથન પર તેણી અડગ રહી છે. તેણીએ એવી પણ જુબાની આપી છે કે તેણીના પતિને વલ્લભભાઈ અને દામજીભાઈ તથા અન્ય વ્યક્તિઓ સાથે ટ્રેક્ટરમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા, જેમણે તેણીના પતિને ઊંચકીને ટ્રેક્ટરમાં મૂક્યા હતા. તેણીએ એવી પણ જુબાની આપી છે કે જ્યારે તેઓ હોસ્પિટલ પહોંચ્યા, ત્યારે ત્યારબાદ પંદર મિનિટમાં પોલીસ આવી પહોંચી હતી અને તે મુજબ, તેણી દ્વારા ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી હતી. તેણીએ એવી પણ જુબાની આપી છે કે આરોપીઓનું ઘર તેણીના ઘરની નજીક હતું. પોતાની ઊલટતપાસમાં, તેણીએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે આરોપીએ ગુજરનાર પર ઘા ઝીંક્યો હતો. આરોપી નં. ૨ થી ૪ ની હાજરી અને તેમની ઉશ્કેરણી સંબંધે તેણીના પુરાવામાંથી ચૂક ઉપસી આવે છે. સદર કોડની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધવામાં આવેલા તેણીના નિવેદનમાં તેણીએ આરોપી નં. ૨ થી ૪ દ્વારા કરવામાં આવેલી ઉશ્કેરણીનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી. ગુજરનારને જે ચોક્કસ સ્થળે છરીનો ઘા મારવામાં આવ્યો હતો, એટલે કે સોમાભાઈના

આંગણામાં, તે અંગે સામાન્ય વિસંગતતા છે. જો કે, તે સ્થળે આરોપી નં. ૧ દ્વારા ગુજરનારને છરીના ઘા મારવા અંગેનું તેણીનું મુખ્ય કથન અકબંધ રહે છે.

(૧૧) અન્ય એક ચક્ષુદર્શી સાક્ષી, જેમની ફરિયાદપક્ષ દ્વારા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨, રવજીભાઈ રામજીભાઈ (આંક ૨૦) તરીકે તપાસણી કરવામાં આવી છે. પોતાની સરતપાસમાં, તેમણે ફરિયાદીના કથનને અનુરૂપ જુલાની આપી છે અને જણાવ્યું છે કે તેમણે આરોપી નં. ૧, દિલીપભાઈને છરી સાથે સજ્જ થઈને ગુજરનાર તરફ ધસી જતાં જોયા હતા અને ગુજરનાર પોતાના ઘરેથી એક સોમા ભીમાના ઘર તરફ દોડી ગયા ત્યારે તેમણે આરોપીને ગુજરનાર પર ઘા ઝીંકતાં જોયા હતા અને તે સમયે, તેમની બહેનો એટલે કે બાકીના આરોપીઓએ તેમને ઘા ઝીંકવા અને તેમને મારી નાખવા માટે ઉશ્કેર્યા હતા. આ સાક્ષીએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે આરોપીએ બે ઘા ઝીંક્યા હતા અને તે મુજબ, તેઓ વલ્લભભાઈ રામજીભાઈના ઘર પાસે નીચે પડી ગયા હતા અને તે સમયે ત્યાં ટોળું એકઠું થઈ ગયું હતું અને ત્યારબાદ, ગુજરનારને દામજીભાઈના ટ્રેક્ટરમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા. તેમણે પુનરોચ્ચાર કર્યો છે કે ગુજરનારને એક ઘા તેમની છાતી પર અને બીજો ઘા તેમની પીઠ પર મારવામાં આવ્યો હતો. ઊલટતપાસમાં, આરોપી નં. ૧ દ્વારા ગુજરનાર પર ઘા મારવા અંગેના પોતાના કથન પર તેઓ અડગ રહ્યા છે.

ઊલટતપાસમાં એવી હકીકત સામે આવેલ છે કે તેઓ મૃતકને બચાવવાનો પ્રયાસ કરે તે પહેલાં, આરોપી નં. ૧ એ છરીનો ઘા મારી દીધો હતો અને તેમના દ્વારા પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે કે આરોપી નં. ૧ દ્વારા મૃતક પર છરી વડે બે

ઘા મારવામાં આવ્યા હતા અને ત્યારબાદ, ૧૦ થી ૧૫ મિનિટ પછી, જ્યારે ટ્રેક્ટર આવી ગયું, ત્યારે તેઓ મૃતકને હોસ્પિટલ લઈ ગયા હતા. ફરીથી, ઘાની સંખ્યા અંગે તેમની ઊલટતપાસ કરવામાં આવી હતી અને આ સાક્ષી પોતાના એ કથન પર અડગ રહ્યા છે કે તેઓએ આરોપી નં. ૧ ને મૃતક પર બે ઘા મારતા જોયા હતા અને આરોપી નં. ૨ થી ૫ સદર આરોપીને મૃતકને મારી નાખવા માટે ઉશ્કેરી રહ્યા હતા. આ સાક્ષીનું કથન ફરિયાદકર્તાની જુબાનીને સમર્થન આપે છે. જુબાનીમાં પણ, આરોપી નં. ૨ થી ૪ ની ભૂમિકા અંગે પોલીસ સમક્ષના નિવેદન અને ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષના પુરાવા વચ્ચે ચૂક જોવા મળે છે. જો કે, મૃતક પર છરી વડે હુમલો કરવા અંગેનું કથન અખંડિત રહે છે.

(૧૨) અન્ય એક ચક્ષુદર્શી સાક્ષી છે, જેમણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૯, કેશુબેન કરશનભાઈ (આંક ૩૩) તરીકે ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું છે. તેમણે એવી પણ જુબાની આપી છે કે બનાવના સમયે, જ્યારે તેઓ ફરિયાદકર્તા સાથે બેઠા હતા, ત્યારે આરોપીઓ ફરિયાદકર્તાના ઘરે ધસી આવ્યા હતા અને આરોપી નં. ૧ છરી સાથે સજ્જ હતા. તેમણે જણાવ્યું છે કે મૃતકને તેમની પત્ની – ફરિયાદકર્તા દ્વારા ચેતવણી આપવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ મૃતક દોડ્યા હતા અને જ્યારે તેઓ દોડી રહ્યા હતા, ત્યારે આરોપી નં. ૧ એ તેમનો પીછો કર્યો હતો અને તેમની પીઠ પર છરીનો ઘા માર્યો હતો અને જ્યારે મૃતક સદર આરોપી તરફ ફર્યા, ત્યારે તેમણે તેમની છાતી પર છરી વડે બીજો ઘા માર્યો હતો અને તે સમયે, ચાર આરોપીઓ – તેમની બહેનો આવી પહોંચી હતી અને આરોપી નં. ૧

ને તેમને મારી નાખવા માટે ઉશ્કેર્યા હતા અને ત્યારબાદ, મૃતક એક વલ્લભભાઈના ઘર પાસે નીચે પડી ગયા હતા અને ત્યારબાદ તેમને હોસ્પિટલ લઈ જવામાં આવ્યા હતા. તેમની ઊલટતપાસમાં, તેઓ પોતાના મૂળ કથન પર અડગ રહ્યા છે, નાની-મોટી વિસંગતતાઓ સિવાય, અમને તેમના પુરાવામાં કોઈ ખામી જણાતી નથી. જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૧ ની ભૂમિકાનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, તેમણે ઊલટતપાસમાં ભારપૂર્વક જણાવ્યું છે કે આરોપી નં. ૧ એ મૃતક પર છરીના બે ઘા માર્યા હતા અને જે રીતે તેમને ઘા મારવામાં આવ્યો હતો તે બાબતનો તેમણે પુનરોચ્ચાર કર્યો છે, જેવું તેમણે પોતાની સરતપાસમાં જણાવ્યું હતું. સદર કોડની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધવામાં આવેલા તેમના નિવેદનમાં, તેમણે અન્ય આરોપીઓ દ્વારા ઉશ્કેરણી કરવાની ભૂમિકાનો કોઈ ઉલ્લેખ કર્યો નથી. તેમની બાકીની જુબાની સુસંગત રહે છે.

(૧૩) અન્ય એક ચક્ષુદર્શી સાક્ષી – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૪, વલ્લભભાઈ રામજીભાઈની આંક ૪૬ પર તપાસણી કરવામાં આવી છે. તેમણે પણ ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું છે. પોતાની સરતપાસમાં, તેમણે એવી જુબાની આપી છે કે રાત્રે આશરે ૧૦ વાગ્યે, જ્યારે તેઓ સૂવા જઈ રહ્યા હતા, ત્યારે તેમણે બહાર થોડો હોબાળો સાંભળ્યો અને તે મુજબ, તેઓ દોડી ગયા અને જોયું કે આરોપી નં. ૧ છરી સાથે મૃતક પાછળ દોડી રહ્યા હતા અને જ્યારે તેઓ સોમા ભીમાના ઘરે પહોંચ્યા, તે સમયે, આરોપી નં. ૧ એ મૃતકની પીઠ પર છરીનો એક ઘા અને તેમની છાતી પર બીજો ઘા માર્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું છે કે તે

સમયે, તેમણે જોયું કે બાકીના આરોપીઓ એટલે કે આરોપી નં. ૨ થી ૫ – મૃતકની બહેનો, બૂમો પાડી રહી હતી. તેમણે વધુમાં એવી જુબાની આપી છે કે મૃતક ઈજાગ્રસ્ત થયા પછી, તેઓ આંગણામાં નીચે પડી ગયા હતા અને ત્યારબાદ, તેમને હોસ્પિટલ લઈ જવામાં આવ્યા હતા. પોતાની ઊલટતપાસમાં, તેઓ પોતાના કથન પર અડગ રહ્યા છે, જો કે ફરિયાદપક્ષે બનાવના સ્થળ અને તેમના ઘર તથા જ્યાં મૃતક નીચે પડ્યા હતા તે વચ્ચેના અંતર અંગે તેમની ખૂબ જ સઘન ઊલટતપાસ કરી હતી. પોતાની ઊલટતપાસમાં, આ સાક્ષીએ ભારપૂર્વક જણાવ્યું છે કે સોમાભાઈના ઘર પાસે આરોપી નં. ૧ દ્વારા મૃતક પર પ્રથમ ઘા મારવામાં આવ્યો હતો અને બીજો ઘા તેમની છાતી પર મારવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ, મૃતક નીચે પડી ગયા હતા. તેમણે ત્યારબાદ એવી જુબાની આપી છે કે મૃતકની ચાર બહેનો એટલે કે આરોપી નં. ૨ થી ૫ એ મૃતકને પકડી રાખ્યા હતા, અને તેમને તેમના ઘરે લઈ જવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદકર્તા અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨, રવજીભાઈ રામજીભાઈ દ્વારા જે જણાવવામાં આવ્યું છે તેનો પણ તેમણે પુનરોચ્ચાર કર્યો છે કે ત્યારબાદ, મૃતકને દામજીભાઈના ટ્રેક્ટરમાં હોસ્પિટલ લઈ જવામાં આવ્યા હતા અને ડૉક્ટર સમક્ષ, આ સાક્ષીએ એવી હિસ્ટ્રી આપી હતી કે આરોપી નં. ૧ એ મૃતક પર છરીના ઘા માર્યા હતા અને ત્યારબાદ, મૃતક અવસાન પામ્યા હતા. વધુમાં, જ્યારે ઘાની સંખ્યા અંગે તેમની ઊલટતપાસ કરવામાં આવી હતી, ત્યારે આ સાક્ષીએ ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે બીજો ઘા આરોપી નં. ૧ દ્વારા મૃતકની છાતી પર મારવામાં આવ્યો હતો. જો કે, આ સાક્ષીએ આરોપી નં. ૧ ની બહેનો એવા આરોપી નં. ૨ થી ૪ ની હાજરીનો

ઉલ્લેખ કર્યો છે, છતાં તેઓ તેમના તરફથી કોઈ ઉશ્કેરણીનો ઉલ્લેખ કરતા નથી, પરંતુ તેમની હાજરીનો અને ગુનાના સ્થળેથી આરોપી નં. ૧ ને લઈ જવાનો પણ ઉલ્લેખ કરે છે. છરીના ઘા મારવાના સ્થળ સંબંધિત નાની વિસંગતતા ઉપસી આવે છે. બચાવપક્ષ આરોપી નં. ૧ દ્વારા મૃતક પર છરી વડે હુમલો કરવા સંબંધિત તેમની જુબાનીને ખંડિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યો છે.

(૧૪) મૃતક અને ફરિયાદકર્તાની સગીર પુત્રી – અનિતા બાબુભાઈ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૬) ની આંક ૪૮ પર તપાસણી કરવામાં આવી છે. તેમણે પણ પોતાની માતા-ફરિયાદકર્તાના કથન મુજબ જુબાની આપી છે અને જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેમના પિતા બહાર દોડી ગયા, તે સમયે તેમની માતા અને તેઓ પણ તેમના પિતા પાછળ ગયાં હતાં અને જોયું હતું કે આરોપી નં. ૧ એ મૃતકની પીઠ પર છરીનો એક ઘા અને તેમની છાતી પર બીજો ઘા માર્યો હતો. તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેમની પીઠ પર છરીનો એક ઘા મારવામાં આવ્યો, ત્યારે તેમના પિતા એટલે કે મૃતક અચાનક આરોપી નં. ૧ તરફ ફર્યા અને ત્યારબાદ, આરોપી નં. ૧ એ મૃતકની છાતી પર છરીનો બીજો ઘા માર્યો અને ત્યારબાદ, મૃતક સોમાભાઈના ઘર પાસે નીચે પડી ગયા. મૃતક જ્યાં નીચે પડ્યા હતા તે સ્થળ અંગે ઊલટતપાસમાં વિસંગતતાઓ સામે લાવવામાં આવી છે, પરંતુ મુખ્ય બનાવનું વર્ણન કરતી તેમની જુબાની અખંડિત રહે છે. બાકીના આરોપીઓની ભૂમિકા સંબંધિત ચૂક જોવા મળે છે.

(૧૫) આ તબક્કે, આંક ૨૧ પર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૩, ડૉ. ઉષાબેન ત્રિવેદીની

જુબાનીનો સંદર્ભ લેવો યોગ્ય રહેશે, જેઓ તબીબી અધિકારી છે, જેમણે મૃતકનું પોસ્ટમોર્ટમ કર્યું હતું. પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ આંક ૨૨ પર છે. પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ મુજબ મૃત્યુનું કારણ “મોટી રક્તવાહિનીઓ (એઓર્ટા) ની ઇજાના કારણે હેમરેજિક શોક” છે. પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટમાં મૃતકની ઇજાઓનો ઉલ્લેખ છે એટલે કે “(૧) ૩જી જમણી (રાઈટ) પાંસળી આઈ.સી.એસ. (ઇન્ટરકોસ્ટલ્સ સ્પેસ) અને ૩જી આઈ.સી.આર. (ઇન્ટરકોસ્ટલ્સ રિબ) પર સ્ટેબ ઘા, મધ્યરેખાથી જમણી બાજુએ ૩.૫ સે.મી., ૨ મી.મી. આકાર કદ, ૩.૫ સે.મી. x ૧ સે.મી., જે સીધા મધ્યમાં અને પાછળના ભાગ તરફ પોલાણની અંદર જાય છે; (૨) નાભિની સપાટીએ જમણા (રાઈટ) લમ્બર ભાગ (પીઠ) પર સ્ટેબ ઘા, મધ્યરેખાથી ૫ સે.મી. બાજુએ, કદ ૧ સે.મી. x ૦.૫ સે.મી. x ૧ સે.મી.”

(૧૬) ઇજાના આકાર અંગે આ સાક્ષીની વિસ્તૃત ઊલટતપાસ કરવામાં આવી હતી કે શું તે ‘વેજ’ આકારની હતી કે ‘ઇંડા’ આકારની હતી. ગુનાના હથિયાર એટલે કે છરી અંગે પણ તેમની ઊલટતપાસ કરવામાં આવી હતી. જ્યારે તેમની વિસ્તૃત પૂછપરછ કરવામાં આવી કે શું મુદ્દામાલ વસ્તુ એટલે કે છરી વડે આવી ઇજાઓ થઈ શકે છે, ત્યારે તેમણે સ્પષ્ટપણે સમજાવ્યું છે કે જો છરી એક ધાર પર તીક્ષ્ણ અને બીજી ધાર પર બોથી હોય, તો બાહ્ય ઇજા નં. ૧૭(૧) તેમજ કોલમ નં. ૨૦(કે) માં દર્શાવ્યા મુજબની આંતરિક ઇજા પહોંચાડી શકાય છે, જ્યારે કોલમ નં. ૨૦(કે) ની ઇજાઓ અણીદાર ધાર વડે પહોંચાડી શકાય છે જે ૫ સે.મી. લાંબી છે. આમ, તબીબી પુરાવા પરથી ઉપસી આવતી ઇજાઓ ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓની

જુબાનીને સમર્થન આપે છે.

(૧૭) અમે વધુમાં આંક ૭૧ પરના એફ.એસ.એલ. રિપોર્ટનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ. મુદ્દામાલ વસ્તુ છરી પર બ્લડ ગ્રૂપ ‘એ’ મળી આવ્યું છે, જે મૃતકનું છે. મુદ્દામાલ વસ્તુની શોધ આરોપી નં. ૧ દ્વારા કરવામાં આવેલા ખુલાસાના નિવેદનના આધારે કરવામાં આવી છે. શોધ સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદપક્ષે આંક ૩૧ પર પંચ સાક્ષી – નિલેશભાઈ હરજીવનભાઈ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮) ની તપાસણી કરેલ છે. આ સાક્ષીએ આંક ૩૨ પરના ડિસ્કવરી પંચનામાને સાબિત કરેલ છે. તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે આરોપીના ખુલાસાના નિવેદનને ધ્યાને લેતાં, મુદ્દામાલ વસ્તુ સફુરા નદીમાં એક પથ્થર નીચેથી મળી આવી હતી. આમ, છરી એવી જગ્યાએથી મળી આવી હતી જે કોઈપણ જાહેર જનતા માટે સુલભ ન હતી, પરંતુ નદીના એક પથ્થર નીચે છુપાવેલી હતી. એવું સૂચન કરવામાં આવતાં તેમણે વધુમાં સ્પષ્ટતા કરી છે કે એક વિશાળ પથ્થર નીચે ખાડો ખોદીને છરી સ્ટેન્ડમાં છુપાવવામાં આવી હતી. આંક ૬૭ પર તપાસ અધિકારી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૧) – ઘનશ્યામસિંહ રૂપસિંહ વાઘેલાએ પણ મુદ્દામાલ વસ્તુની શોધ અને પંચનામાને સમર્થન આપ્યું છે. આમ, ગુનાના હથિયારની શોધ સાબિત થાય છે, અને તે તેને સીધી રીતે મૃતક સાથે જોડે છે. એફ.એસ.એલ. રિપોર્ટ મૃતકના શર્ટ પર બે કાણાં હોવાનું પણ દર્શાવે છે, અને એવો અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો છે કે આવાં કાણાં છરી વડે થઈ શકે છે.

(૧૮) આ તબક્કે, આરોપીઓને ગુના માટે નિર્દોષ છોડી મૂકતા ટ્રાયલ કોર્ટના

તારણોનો અમે સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ. ટ્રાયલ કોર્ટે કોઈપણ પ્રતીતિકારક અને માન્ય કારણ દર્શાવ્યા વિના ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓના મહત્વપૂર્ણ પુરાવાને ફગાવી દીધો છે. ટ્રાયલ કોર્ટે ચુકાદામાં એવું નોંધ્યું છે કે મૂળ ફરિયાદકર્તાની જુબાની માની શકાય નહીં કારણ કે તે એવું સાબિત કરતી નથી કે આરોપી વ્યક્તિઓની ગેરકાયદેસર મંડળી હતી, તેઓએ મૃતક પર હુમલો કર્યો હતો. નાની વિસંગતતા પર આધાર રાખીને, ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ અને અન્ય એક ચક્ષુદર્શી સાક્ષીના પુરાવાને અવિશ્વાસ કર્યો છે. તેવી જ રીતે, મૌખિક પુરાવા તેમજ પોલીસ સમક્ષ સદર કોડની કલમ ૧૬૧ હેઠળ આપેલા નિવેદન વચ્ચેની નાની વિસંગતતાના આધારે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓ – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૯ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૪ ના પુરાવાને ફગાવી દેવામાં આવ્યો છે. ટ્રાયલ કોર્ટે એવું અવલોકન કરીને પણ આરોપીઓને નિર્દોષ છોડી મૂક્યા છે કે પુરાવા પરથી ગુનાનું સ્થળ અને સમય સ્થાપિત થતો નથી અને ઈજાઓ તબીબી પુરાવા સાથે, વિશેષ કરીને પોસ્ટમોર્ટમ કરનાર ડૉક્ટરના પુરાવા સાથે સુસંગત થતી નથી. ટ્રાયલ કોર્ટે ઈજાઓના આકારથી, કે શું તે છરી વડે થઈ શકે તેમ હતી તે બાબતથી ખૂબ પ્રભાવિત થઈ હતી. ટ્રાયલ કોર્ટે મૃતકના શરીર પર જે રીતે ઈજાઓ પહોંચાડવામાં આવી હતી તે બાબતથી પણ એવું નોંધીને પ્રભાવિત થઈ હતી કે અમુક સાક્ષીઓએ જણાવ્યું છે કે પ્રથમ ઈજા મૃતકના શરીરના પાછળના ભાગે પહોંચાડવામાં આવી હતી, જ્યારે તબીબી પુરાવો તેનાથી વિપરીત દર્શાવે છે. આમ, આખરે, એવું નોંધવામાં આવ્યું છે કે ફરિયાદપક્ષ

ગુનાનું વાસ્તવિક સ્થળ અથવા ગુનાનો સમય સાબિત કરવામાં અસમર્થ રહ્યો

હતો અને તબીબી પુરાવો આંખે દેખનાર પુરાવાથી વિપરીત રહ્યો હતો. સદર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા છરીની શોધ પર પણ અવિશ્વાસ કરવામાં આવ્યો છે.

(૧૯) બીરબલ નાથ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૨૩ એસ.સી. ૫૬૪૪ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે સદર કોડની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધવામાં આવેલા નિવેદનોના પુરાવાકીય મૂલ્યનો પુનરોચ્ચાર કર્યો છે. જે નીચે મુજબ છે:

“૧૯. કોઈ શંકા નથી કે તપાસ દરમિયાન કલમ ૧૬૧ હેઠળ પોલીસ સમક્ષ આપવામાં આવેલા નિવેદનો ઇન્ડિયન એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૪૫ હેઠળ "અગાઉના નિવેદનો" છે અને તેથી સાક્ષીની ઊલટતપાસ કરવા માટે તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. પરંતુ આ માત્ર એક મર્યાદિત હેતુ માટે છે, આવા સાક્ષીનો "વિરોધાભાસ" દર્શાવવા માટે. જો બચાવપક્ષ સાક્ષીનો વિરોધાભાસ દર્શાવવામાં સફળ થાય તો પણ, તેનો અર્થ હંમેશા એવો નથી થતો કે તેના બે નિવેદનોમાંનો વિરોધાભાસ આ સાક્ષીને સંપૂર્ણપણે અવિશ્વસનીય ઠેરવવામાં પરિણમશે. અહીં જ અમને જણાય છે કે હાઈકોર્ટના વિદ્વાન ન્યાયાધીશોથી ભૂલ થઈ છે.

૨૦. બે નિવેદનોમાંના વિરોધાભાસ સાક્ષીને અવિશ્વસનીય ઠેરવવા માટે પૂરતા હોઈ પણ શકે અથવા ન પણ હોઈ શકે.

ઇન્ડિયન એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૫૫ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૧૪૫, આપેલ કેસમાં કાળજીપૂર્વક લાગુ કરવાની રહે છે. એ હકીકત વિસરી શકાય નહીં કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ રામી એક ઇજાગ્રસ્ત આંખે દેખનાર સાક્ષી છે, અને મૃતકની પત્ની હોવાના કારણે તે દુર્ભાગ્યપૂર્ણ દિવસે તેમના ખેતરમાં તેમની હાજરી સ્વાભાવિક છે. પોતાની સરતપાસમાં તેમનું નિવેદન બનાવની વિગતો અને હુમલાખોરો પૈકી દરેકને નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી ચોક્કસ ભૂમિકા આપે છે. બચાવપક્ષ દ્વારા આ સાક્ષીની લાંબી ઊલટપાસ કરવામાં આવી હતી. આવા કેસોમાં કેટલીક વિસંગતતાઓ અનિવાર્યપણે ઊભી થાય છે જ્યારે આપણે એ હકીકત ધ્યાનમાં લઈએ છીએ કે આ સાક્ષી એક મહિલા છે જે ગામડામાં રહે છે અને પોતાની જમીન ખેડતા તથા પોતાના હાથે પાક ઉગાડતા ખેડૂતની પત્ની છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તેઓ મોટા ખેડૂતો નથી. આવા સાક્ષીની વિશ્વસનીયતાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે ગ્રામીણ પરિવેશ, કાયદાની અદાલતમાં આવા સાક્ષીની અભિવ્યક્તિની કક્ષા એ સુસંગત બાબતો છે. વધુમાં, સાક્ષીની લાંબી ઊલટપાસ અનિવાર્યપણે વિરોધાભાસોમાં પરિણમી શકે છે. પરંતુ આ વિરોધાભાસો સાક્ષીને અવિશ્વસનીય ઠેરવવા માટે હંમેશા પૂરતા હોતા નથી. રામ્મી વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. (૧૯૯૯) ૮

એસ.સી.સી. ૬૪૮ માં, આ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

"૨૪. જ્યારે કોઈ આંખે દેખનાર સાક્ષીની લંબાણપૂર્વક તપાસણી કરવામાં આવે છે ત્યારે તેનાથી કેટલીક વિસંગતતાઓ થાય તે તદ્દન શક્ય છે. કોઈપણ સાચો સાક્ષી કેટલીક વિસંગત વિગતો આપવાથી કદાચ બચી શકતો નથી. કદાચ કોઈ ખોટો સાક્ષી જેને સારી રીતે શીખવવામાં આવ્યો હોય તે પોતાની જુબાનીને સંપૂર્ણપણે વિસંગતતા-મુક્ત બનાવવામાં સફળ થઈ શકે છે. પરંતુ અદાલતોએ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે સાક્ષીના પુરાવામાં રહેલી વિસંગતતાઓ તેના કથનની વિશ્વસનીયતા સાથે એટલી અસંગત હોય ત્યારે જ અદાલત તેના પુરાવાને ફગાવી દેવામાં વાજબી ઠરે છે. પરંતુ કોઈ બનાવના વર્ણનમાં આવતા માત્ર ફેરફારો પર (ભલે તે બે સાક્ષીઓના પુરાવા વચ્ચે હોય અથવા તે જ સાક્ષીના બે નિવેદનો વચ્ચે હોય) વધુ પડતો ગંભીર દ્રષ્ટિકોણ અપનાવવો એ ન્યાયિક ચકાસણી માટે એક અવાસ્તવિક અભિગમ છે."

તે જ કેસમાં, બે નિવેદનોમાંના વિરોધાભાસનો ઉપયોગ સાક્ષીને અવિશ્વસનીય ઠેરવવા માટે ક્યાં સુધી કરી શકાય તેની પણ ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

"૨૫. ઊલટતપાસ દરમિયાન સાક્ષીનો સામનો કરાવવા માટે તેના અગાઉના નિવેદનમાંથી વિરોધાભાસો તારવવાની ટ્રાયલ

કોર્ટોમાં એક સામાન્ય પ્રથા છે. માત્ર પુરાવામાં અસંગતતા હોવાના કારણે સાક્ષીની શાખને હાનિ પહોંચાડવા માટે તે પૂરતું નથી. નિઃશંકપણે ઈન્ડિયન એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૫૫ અસંગત પૂર્વવર્તી નિવેદનની સાબિતી દ્વારા સાક્ષીની શાખ ખંડિત કરવા માટે અવકાશ પૂરો પાડે છે. પરંતુ સદર કલમનું વાંચન દર્શાવે છે કે તમામ અસંગત નિવેદનો સાક્ષીની શાખ ખંડિત કરવા માટે પૂરતા નથી. સદર કલમનો મહત્વનો ભાગ નીચે ટાંકવામાં આવ્યો છે:

"૧૫૫. સાક્ષીની શાખ સામે વાંધો ઉઠાવવો.-સામા પક્ષકાર દ્વારા અથવા અદાલતની સંમતિથી તેને બોલાવનાર પક્ષકાર દ્વારા નીચેની રીતે સાક્ષીની શાખ સામે વાંધો ઉઠાવી શકાય-

(૧)-(૨)***

(૩) તેના પુરાવાના કોઈપણ ભાગ સાથે અસંગત હોય તેવા અગાઉના નિવેદનો સાબિત કરીને કે જેનો વિરોધાભાસ દર્શાવવાપાત્ર હોય;"

૨૬. અગાઉનું નિવેદન, પુરાવા સાથે દેખીતી રીતે અસંગત હોવા છતાં, વિરોધાભાસ સમાન થવા માટે અનિવાર્યપણે પૂરતું હોવું જરૂરી નથી. અસંગત નિવેદનો પૈકી માત્ર એવું જ નિવેદન કે જેનો

"વિરોધાભાસી ઠેરવી શકાય" તેમ હોય તે સાક્ષીની વિશ્વસનીયતાને અસર કરશે. એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૪૫ પણ ઉલટતપાસ કરનારને સાક્ષીના કોઈપણ અગાઉના નિવેદનનો ઉપયોગ કરવા સક્ષમ બનાવે છે, પરંતુ તે ચેતવણી આપે છે કે જો સાક્ષી સાથે "વિરોધાભાસ દર્શાવવાનો" ઈરાદો હોય તો ઉલટતપાસ કરનારે તેમાં નિર્ધારિત ઔપચારિકતાનું પાલન કરવું ફરજિયાત છે. સદર કોડની કલમ ૧૬૨ પણ ઉલટતપાસ કરનારને માત્ર મર્યાદિત હેતુ માટે એટલે કે સાક્ષી સાથે "વિરોધાભાસ દર્શાવવા" માટે જ (સદર કોડની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધાયેલ) સાક્ષીના અગાઉના નિવેદનનો ઉપયોગ કરવાની પરવાનગી આપે છે."

૨૧. તહસીલદાર સિંઘ વિ. સ્ટેટ ઓફ ચુ.પી., એ.આઈ.આર. ૧૯૫૯ એસ.સી. ૧૦૧૨ ના કેસમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે સાક્ષી સાથે વિરોધાભાસ દર્શાવવાનો અર્થ સાક્ષીને "અવિશ્વસનીય ઠેરવવો" થાય છે. તેથી, જ્યાં સુધી આ સાક્ષીનું અગાઉનું નિવેદન સાક્ષીને "અવિશ્વસનીય ઠેરવવા" માટે સક્ષમ ન હોય, ત્યાં સુધી તેનું બહુ ઓછું મહત્વ રહેશે. બે નિવેદનોમાં માત્ર ફેરફાર સાક્ષીને અવિશ્વસનીય ઠેરવવા માટે પૂરતો નથી. આ અદાલત દ્વારા તેના પછીના ચુકાદાઓમાં, જેમાં રામ્મી (ઉપર મુજબ) નો સમાવેશ થાય છે, તેનું સતત પાલન કરવામાં આવ્યું છે. વધુમાં, આ કેસમાં હાઈકોર્ટે અન્ય વધુ સુસંગત પરિબળોની

અવગણના કરી હતી, જેમ કે સાક્ષી એક ઈજાગ્રસ્ત નજરે જોનાર સાક્ષી હોવાનું પરિબળ.

૨૨. એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૪૫ અને ૧૫૫ ના સંદર્ભમાં સાક્ષીની ઉલટતપાસનો હેતુ સાક્ષીના બે નિવેદનોમાં રહેલા વિરોધાભાસોને સામે લાવવાનો છે, જે હાલના કેસમાં, એક સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ પોલીસને આપવામાં આવ્યું હતું, અને બીજું અદાલત સમક્ષ આપવામાં આવ્યું હતું. દલીલ ખાતર એવું માની લઈએ તો પણ કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ ના બે નિવેદનોમાં તફાવત છે કારણ કે તેણી પોતાની સરતપાસમાં દેખીતી રીતે એ બાબત જણાવતી નથી કે જેઠનાથ પણ બાજુના ખેતરમાં કામ કરી રહ્યો હતો અને તે બંને વચ્ચે તફાવત થઈ હતી, તો આ બાબત સાક્ષીને માત્ર બનાવની શરૂઆત; તે કેવી રીતે શરૂ થયો તે હદ સુધી જ અવિશ્વસનીય ઠેરવી શકે છે. બનાવ બન્યો હતો તે હકીકત શંકાસ્પદ નથી. ગુનેગારો આરોપીઓ જ હતા તે અંગે પણ કોઈ શંકા નથી. બનાવ બન્યો હતો તે અંગે કોઈ શંકા નથી, જેના પરિણામે એક વ્યક્તિનું મૃત્યુ થયું હતું અને અન્ય વ્યક્તિને ગંભીર ઈજાઓ થઈ હતી. તે કદાચ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ દ્વારા વર્ણવ્યા મુજબ બરાબર બન્યું ન હોય, તેમ છતાં આ વિસંગતતાના કારણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ ની સમગ્ર જુબાનીને નકારી શકાય નહીં.”

(૨૦) અમે ગંગાધર બહેરા વિ. સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા, ૨૦૦૨ (૮) એસ.સી.સી. ૩૮૧ ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો પણ સંદર્ભ લઈ શકીએ

છીએ, જે એવા સાક્ષીના પુરાવાનું મૂલ્ય સ્પષ્ટ કરે છે, જેની જુબાની નાની ખોટી બાબત માટે નકારી શકાય નહીં:

“૧૫. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ વિ. જાગીર સિંઘ, અને લેહના વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, (૨૦૦૨ (૩) એસ.સી.સી. ૭૬) ના કેસમાં પણ તેવો જ ચુકાદો આપવામાં આવ્યો છે. કેટલાક સાક્ષીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલા પુરાવા સ્વીકારવામાં ન આવ્યા હોવાના આધારે સમગ્ર ફરિયાદપક્ષના કેસને ફગાવી દેવાની યોગ્યતા અંગે દલીલ કરવા માટે આરોપી-અપીલકર્તાઓ દ્વારા ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. સારાંશમાં અરજ "ફોલ્સસ ઇન ઉનો ફોલ્સસ ઇન ઓમ્નિબસ" (એક બાબતમાં ખોટું, બધી બાબતોમાં ખોટું) ના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવાની છે. આ રજૂઆત સ્પષ્ટપણે ટકી શકે તેવી નથી. પુરાવાનો મોટો ભાગ ખામીયુક્ત જણાય તો પણ, અન્ય ઘણા સહ-આરોપીઓ નિર્દોષ છૂટ્યા હોવા છતાં જો બાકીનો ભાગ કોઈ આરોપીનો વાંક સાબિત કરવા માટે પૂરતો હોય, તો તેની દોષસિદ્ધિ કાયમ રાખી શકાય છે. અનાજમાંથી ફોતરાંને અલગ કરવાની અદાલતની ફરજ છે. જ્યાં અનાજમાંથી ફોતરાંને અલગ કરી શકાય તેમ હોય, ત્યાં અન્ય આરોપીઓનો વાંક સાબિત કરવા માટે પુરાવો ખામીયુક્ત જણાયો હોવાની હકીકત છતાં, આરોપીને દોષિત ઠેરવવાનું

અદાલત માટે મુક્ત રહેશે. કોઈ ચોક્કસ મહત્વના સાક્ષીનું કે મહત્વની વિગતનું અસત્ય તેને શરૂઆતથી અંત સુધી નષ્ટ કરશે નહીં. "ફોલ્સસ ઇન ઉનો ફોલ્સસ ઇન ઓમ્નિબસ" નું સૂત્ર ભારતમાં લાગુ પડતું નથી અને સાક્ષીઓને જૂઠા તરીકે ચીતરી શકાય નહીં. "ફોલ્સસ ઇન ઉનો ફોલ્સસ ઇન ઓમ્નિબસ" ના સૂત્રને સામાન્ય સ્વીકૃતિ મળી નથી કે ન તો આ સૂત્ર કાયદાના નિયમનો દરજ્જો પ્રાપ્ત કરી શક્યું છે. તે માત્ર સાવચેતીનો નિયમ છે. તેનો અર્થ માત્ર એટલો જ થાય છે કે આવા કેસોમાં જુબાનીની અવગણના કરી શકાય છે, અને એવો નથી કે તેની અવગણના કરવી જ જોઈએ. આ સિદ્ધાંત માત્ર પુરાવાના વજનના પ્રશ્ન સાથે સંકળાયેલો છે જેને અદાલત આપેલ સંજોગોમાં લાગુ કરી શકે છે, પરંતુ તે એવું નથી જેને 'પુરાવાનો ફરજિયાત નિયમ' કહી શકાય. જ્યાં સુધી સીધી જુબાનીનો સંબંધ હતો ત્યાં સુધી તમામ આરોપીઓ વિરુદ્ધ પુરાવો સમાન હોવા છતાં, માત્ર કેટલાક આરોપીઓને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હોવાના કારણે એવું અનિવાર્ય પરિણામ આવતું નથી કે જેઓને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે તેઓને પણ નિર્દોષ છોડી મૂકવા જ જોઈએ. નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવેલા આરોપીઓ અને દોષિત ઠેરવેલા આરોપીઓ વચ્ચે તફાવત કરવો અદાલત માટે હંમેશાં મુક્ત રહે છે. આ સિદ્ધાંત

ખાસ કરીને ભારતમાં એક જોખમી સિદ્ધાંત છે, કારણ કે જો સમગ્ર જુબાનીને એટલા માટે નકારી કાઢવામાં આવે કે

સાક્ષી દેખીતી રીતે કોઈ બાબતમાં અસત્ય બોલી રહ્યો હતો, તો એવો ડર રહે છે કે ફોજદારી ન્યાય વહીવટ સંપૂર્ણપણે અટકી પડશે. વાર્તા મુખ્યત્વે સાચી હોવા છતાં, સાક્ષીઓ તેમાં રંગરોગન કર્યા વિના રહી શકતા નથી. તેથી, દરેક કેસમાં એ મૂલવણી કરવી પડે છે કે પુરાવો કઈ હદ સુધી સ્વીકારવા યોગ્ય છે, અને માત્ર એટલા માટે કે કેટલીક બાબતોમાં અદાલત સાક્ષીની જુબાની પર ભરોસો મૂકવા માટે તેને અપૂરતો ગણે છે, તો કાયદાની દ્રષ્ટિએ અનિવાર્યપણે એવું ફલિત થતું નથી કે તેને તમામ બાબતોમાં પણ અવગણી દેવી જ જોઈએ. પુરાવાની કાળજીપૂર્વક છાણવટ કરવી પડે છે. ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત એ કારણસર યોગ્ય નિયમ નથી કે ભાગ્યે જ એવો કોઈ સાક્ષી મળે છે કે જેના પુરાવામાં અસત્યનો લેશમાત્ર અંશ ન હોય અથવા ગમે તે સંજોગોમાં અતિશયોક્તિ, રંગરોગન કે શણગાર ન હોય અને ઉગાર આહિર વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, ઉચિત રૂપકના સંદર્ભમાં, ફોતરામાંથી અનાજને, અસત્યમાંથી સત્યને અલગ કરવાનો પ્રયાસ કરવો પડે છે. જ્યાં અસત્યમાંથી સત્યને અલગ કરવાનું શક્ય ન હોય, કારણ કે અનાજ અને ફોતરાં અવિભાજ્ય રીતે ભળી ગયેલાં છે, અને

અલગ કરવાની પ્રક્રિયામાં ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી આવશ્યક વિગતોને જે સંદર્ભ અને પૃષ્ઠભૂમિ સામે તે રજૂ કરવામાં આવી છે તેનાથી સંપૂર્ણપણે અલગ કરીને તદ્દન નવો જ કેસ ઊભો કરવો પડે તેમ હોય, ત્યાં એકમાત્ર ઉપલબ્ધ માર્ગ સમગ્ર પુરાવાને સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢવાનો જ છે અને બાલકા સિંહ વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન વિ. શ્રીમતી કલ્કી માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યા મુજબ, પુરાવામાં સામાન્ય વિસંગતતાઓ એવી હોય છે જે અવલોકનની સામાન્ય ભૂલો, સમય વીતવાને કારણે સ્મૃતિની સામાન્ય ભૂલો, બનાવ સમયે આઘાત અને ભય જેવી માનસિક સ્થિતિના કારણે હોય છે અને સાક્ષી ગમે તેટલો પ્રામાણિક અને સાચો હોય તો પણ તે હંમેશા રહેતી જ હોય છે. મહત્વપૂર્ણ વિસંગતતાઓ એવી હોય છે જે સામાન્ય હોતી નથી, અને કોઈ સામાન્ય વ્યક્તિ પાસેથી અપેક્ષિત હોતી નથી. કોઈ વિસંગતતાને કઈ શ્રેણીમાં વર્ગીકૃત કરી શકાય તે શ્રેણી અદાલતોએ નક્કી કરવાની હોય છે. જ્યારે સામાન્ય વિસંગતતાઓ પક્ષકારના કેસની વિશ્વસનીયતાને ગુકસાન પહોંચાડતી નથી, ત્યારે મહત્વપૂર્ણ વિસંગતતાઓ તેમ કરે છે. આ બાબતો પર તાજેતરમાં કૃષ્ણા મોચી વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર વિગેરે, (૨૦૦૨ (૪) જે.ટી. (એસ.સી.) ૧૮૬) માં ભાર મૂકવામાં

આવ્યો હતો. હાલના કેસમાં આરોપી-અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધના
આક્ષેપો સ્પષ્ટપણે સાબિત થયેલ છે. જ્યાં સુધી નિર્દોષ
છોડવામાં આવેલા અને દોષિત ઠેરવવામાં આવેલા
આરોપીઓનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી નીચેની અદાલતોએ
પુરાવામાં સ્પષ્ટપણે ભેદ દર્શાવતા લક્ષણો નિર્દેશિત કરેલ છે”.

(૨૧) આમ, એ હવે કોઈ અણઉકેલાયેલો પ્રશ્ન રહ્યો નથી કે, જો બચાવપક્ષ કોઈ સાક્ષીના વિરોધાભાસો ઉપસાવવામાં સફળ રહે, તો પણ તેનો અર્થ હંમેશા એવો થતો નથી કે બે નિવેદનોમાંનો વિરોધાભાસ આ સાક્ષીને સંપૂર્ણપણે અવિશ્વસનીય ઠેરવવામાં પરિણમશે. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠેરવ્યું છે કે જો પુરાવાનો મોટો ભાગ ઊણો જણાય, તો પણ જો બાકી રહેલો અંશ સદર આરોપીનો ગુનો સાબિત કરવા માટે પૂરતો હોય, તો તેની દોષસિદ્ધિ કાયમ રાખી શકાય છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે પુનરોચ્ચાર કર્યો છે કે “ફોલ્સસ ઇન યુનો, ફોલ્સસ ઇન ઓમ્નિબસ” નો સિદ્ધાંત ભારતમાં લાગુ પડતો નથી, અને જો કોઈ ચોક્કસ મહત્વના સાક્ષી અથવા મહત્વની ચોક્કસ બાબતની અસત્યતા હોય તો સાક્ષીઓને “જૂઠા” તરીકે ચીતરી શકાય નહીં, અને આવી બાબત સમગ્ર પુરાવાને નષ્ટ કરશે નહીં. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે આ સિદ્ધાંત ખાસ કરીને ભારતમાં જોખમી છે કારણ કે, જો કોઈ સાક્ષી દેખીતી રીતે કોઈ બાબતમાં અસત્ય બોલી રહ્યો હતો તે કારણસર સમગ્ર જુબાનીને નકારી કાઢવામાં આવે, તો એવો ડર રહે છે કે ફોજદારી ન્યાય વહીવટ સંપૂર્ણપણે અટકી પડશે. સર્વોચ્ચ અદાલતે

ભારપૂર્વક જણાવ્યું છે કે માત્ર એટલા માટે કે કેટલીક બાબતોમાં અદાલત સાક્ષીની જુબાની પર ભરોસો મૂકવા માટે પુરાવાને અપૂરતો ગણે છે, તો કાયદાની દ્રષ્ટિએ અનિવાર્યપણે એવું ફલિત થતું નથી કે તેને અવગણી દેવો જ જોઈએ.

(૨૨) ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે ઠેરવીએ છીએ કે ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓની જુબાનીને બિલકુલ અવગણી શકાય નહીં, જેવું ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે. ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓનો પુરાવો સ્થાપિત કરે છે કે સદર બનાવ બન્યો છે. ફરિયાદી એ આરોપી નં. ૧ ના બહેન છે અને તેણીએ તેને પોતાના પતિ પર હુમલો કરતો જોયો છે. આ સાક્ષી દ્વારા પોતાના ભાઈને ખોટી રીતે સંડોવવાનું કોઈ કારણ અમને જણાતું નથી. તેણીએ પોતાને એક વિશ્વસનીય સાક્ષી તરીકે સ્થાપિત કરેલ છે. હોસ્પિટલમાં નોંધવામાં આવેલી એફ.આઈ.આર. (આંક ૬૧) ની વિગતો દર્શાવે છે કે તેણીએ વર્ણવ્યું છે કે આરોપી નં. ૧ એ ગુજરનાર પર છરી વડે હુમલો કર્યો હતો. સાક્ષીઓ દ્વારા વર્ણવ્યા મુજબનો આ બનાવ રાત્રિના સમયે બન્યો હતો અને ગુજરનાર દોડી રહ્યા હતા ત્યારે તેમના પર હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો. પુરાવા પરથી એ પણ જણાઈ આવે છે કે બનાવના સ્થળે ઘણા લોકો એકઠા થઈ ગયા હતા અને ભારે અફરાતફરી હતી. આવા સંજોગોમાં, સાક્ષીઓ કદાચ એ ચોક્કસ સ્થળ યાદ કરવા સક્ષમ ન પણ હોય કે જ્યાં ગુજરનાર પર હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો અને તેઓ કયા સ્થળે નીચે પડી ગયા હતા. આ વિસંગતતા ગુજરનાર પર આરોપી નં. ૧ દ્વારા કરવામાં આવેલા હુમલાના સુદૃઢ ચક્ષુદર્શી પુરાવાને નકારી શકે નહીં. છરીની શોધ સાબિત થયેલ

છે. તે એવી જગ્યાએ છુપાવવામાં આવી હતી જે જાહેર જનતા માટે સુલભ ન હતી. આમ, આ ગુનામાં આરોપી નં. ૧ ની સંડોવણી સ્થાપિત કરવા માટે પુષ્કળ પુરાવા છે, જેમણે ગુજરનાર પર છરીના બે જીવલેણ ઘા ઝીંક્યા હતા.

(૨૩) આરોપી નં. ૧ એ ગુજરનાર પર છરીના જીવલેણ ઘા ઝીંક્યા હતા, જેના પરિણામે તેમનું મૃત્યુ નીપજ્યું હતું, તેવું ઠરાવ્યા બાદ હવે અમે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૦ ના ઘટકો સ્થાપિત કરવાનો પ્રયાસ કરીએ છીએ, જે નીચે મુજબ વંચાય છે :-

“કલમ ૩૦૦ : ખૂન -- હવે પછી અપવાદરૂપ ગણાવેલા કિસ્સાઓ સિવાય, સાપરાધ મનુષ્યવધ એ ખૂન છે, જો જે કૃત્ય દ્વારા મૃત્યુ નીપજાવવામાં આવ્યું હોય તે કૃત્ય મૃત્યુ નીપજાવવાના ઇરાદાથી કરવામાં આવ્યું હોય, અથવા --

બીજું - જો તે એવી શારીરિક ઈજા પહોંચાડવાના ઇરાદાથી કરવામાં આવ્યું હોય કે જેનાથી જેને તુકસાન પહોંચાડવામાં આવ્યું છે તે વ્યક્તિનું મૃત્યુ નીપજવાનો સંભવ છે તેવી ગુનેગારને જાણ હોય, અથવા -

ત્રીજું - જો તે કોઈ વ્યક્તિને શારીરિક ઈજા પહોંચાડવાના ઇરાદાથી કરવામાં આવ્યું હોય અને જે શારીરિક ઈજા પહોંચાડવાનો ઇરાદો હોય તે કુદરતના સામાન્ય ક્રમમાં મૃત્યુ

નીપજાવવા માટે પૂરતી હોય, અથવા -

ચોથું - જો કૃત્ય કરનાર વ્યક્તિ જાણતી હોય કે તે એટલું બધું
તોળાતું જોખમી છે કે પૂરેપૂરી સંભાવના મુજબ તેનાથી મૃત્યુ
અથવા મૃત્યુ નીપજવાનો સંભવ હોય તેવી શારીરિક ઈજા થવી
જ જોઈએ, અને પૂર્વોક્ત મૃત્યુ અથવા તેવી ઈજા પહોંચાડવાનું
જોખમ વહોરવા માટેના કોઈપણ બહાના વિના આવું કૃત્ય કરે.”

(૨૪) પુરાવા પરથી જે હકીકતો સ્થાપિત થાય છે તે એ છે કે આરોપી નં. ૧ છરી સાથે સજ્જ થઈને ગુજરનાર અને ફરિયાદીના ઘરે ઘસી ગયો હતો. ફરિયાદીએ ગુજરનારને ચેતવ્યા, અને ગુજરનાર બહાર દોડી આવ્યા અને ભાગ્યા. ગુજરનારનો પીછો કરતી વખતે, આરોપી નં. ૧ એ પ્રથમ ઘા ઝીંક્યો, અને ત્યારબાદ બીજો ઘા ઝીંકવામાં આવ્યો અને ગુજરનાર નીચે પડી ગયા. તબીબી પુરાવા દર્શાવે છે કે બંને ઘા ગુજરનાર માટે જીવલેણ હતા અને તેઓ પોતાની ઈજાઓને વશ થયા અને જ્યારે તેમને હોસ્પિટલ લાવવામાં આવ્યા ત્યારે તેઓ પહેલેથી જ મૃત્યુ પામેલા હતા. ગુજરનાર અને આરોપી નં. ૧ વચ્ચે પાંચ વર્ષ પહેલાં તેમની વચ્ચે છરીનો ઘા ઝીંકવા સંબંધિત બનેલા અમુક બનાવના કારણે તણાવપૂર્ણ સંબંધો હતા, જેમાં આરોપી નં. ૧ ને ઈજાઓ થઈ હતી. જોકે, બનાવ પહેલાં, તે દિવસે અથવા નજીકના ભૂતકાળમાં, આરોપી નં. ૧ અને ગુજરનાર વચ્ચે કોઈ ઝઘડો થયો હતો તેવું દર્શાવવા માટે કશુંય નથી. આમ, જે રીતે આરોપી નં. ૧ એ ગુજરનાર પર હુમલો કર્યો છે, તે પરથી દ્રઢપણે કહી શકાય કે તેનો ઇરાદો

ગુજરનારનું મૃત્યુ નીપજાવવાનો અથવા તેમને શારીરિક ઈજા પહોંચાડવાનો હતો, અને જે ઈજાઓ પહોંચાડવામાં આવી હતી તે કુદરતના સામાન્ય ક્રમમાં મૃત્યુ નીપજાવવા માટે પૂરતી હતી, તેથી આ ગુનો સ્પષ્ટપણે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૦ ના ત્રીજા ખંડ હેઠળ આવે છે. હાલના કેસમાં, આરોપીને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૦ ના અપવાદ ૧ નો કોઈ લાભ આપી શકાય નહીં, કારણ કે પુરાવા ગંભીર અને અચાનક ઉશ્કેરણીનું કોઈ તત્વ દર્શાવતા નથી.

(૨૫) જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૨ થી ૫ ને નિર્દોષ છોડવાનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, અમે જણાવ્યું છે કે પુરાવા તેમની ઉપસ્થિતિ સાબિત કરે છે, તેમ છતાં ન તો આરોપી નં. ૧ ને તેમની દુષ્પ્રેરણા કે ઉશ્કેરણી કે ન તો ગુજરનારની હત્યા કરવાનો તેમનો 'સામાન્ય ઉદ્દેશ' સહિયારો હોવાનું વાજબી શંકાથી પર સાબિત થાય છે. ફરિયાદીએ એફ.આઈ.આર. (આંક ૬૧) માં તેમની હાજરીનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી.

(૨૬) આરોપી નં. ૨ થી ૪, જેઓ આરોપી નં. ૧ ની બહેનો છે, તેમને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૮ નો સહારો લઈને આ ગુનામાં સંડોવવામાં આવ્યા છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે :-

“કલમ ૧૪૮ : સામાન્ય ઉદ્દેશ પાર પાડવા માટે કરવામાં આવેલા ગુના માટે ગેરકાયદેસર મંડળીનો દરેક સભ્ય દોષિત:

જો ગેરકાયદેસર મંડળીના સામાન્ય ઉદ્દેશને પાર પાડવા માટે

સદર મંડળીના કોઈપણ સભ્ય દ્વારા કોઈ ગુનો કરવામાં આવે,
અથવા તે ઉદ્દેશ પાર પાડવા માટે આવો ગુનો બનવાનો સંભવ
છે તેવું તે મંડળીના સભ્યો જાણતા હોય, તો તે ગુનો કરવાના
સમયે જે કોઈ વ્યક્તિ તે જ મંડળીનો સભ્ય હોય તે દરેક વ્યક્તિ
તે ગુના માટે દોષિત ગણાશે.”

આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ નો સહારો લઈને સંબંધિત ગુનો સાબિત
કરવા માટેનું મુખ્ય ઘટક ગેરકાયદેસર મંડળીનો “સામાન્ય ઉદ્દેશ” છે.
ગેરકાયદેસર મંડળી તરફથી ઇરાદાનું તત્વ સ્થાપિત કરવું જરૂરી નથી અને કોઈ
વ્યક્તિને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ હેઠળ સંબંધિત ગુના માટે દોષિત ઠેરવી
શકાય છે, ભલે તેનો ગુનો કરવાનો કોઈ ઇરાદો ન હતો અથવા આવી વ્યક્તિ
તેના આચરણથી વાકેફ પણ ન હોય. હાલના કેસમાં, પુરાવા એ બાબતની પુષ્ટિ
કરતા નથી કે જ્યારે આરોપી નં. ૧ ગુજરનાર પર હુમલો કરવા માટે છરી સાથે
ધસી ગયો ત્યારે આરોપી નં. ૨ થી ૫ તેની સાથે હતા અથવા તેઓ ગેરકાયદેસર
મંડળી રચીને આરોપી નં. ૧ સાથે આવ્યા હતા. પુરાવા પરથી જણાઈ આવે છે કે
આરોપી નં. ૧ ને બનાવ પછી આરોપી નં. ૨ થી ૫ દ્વારા લઈ જવામાં આવ્યો
હતો. જ્યારે આરોપી નં. ૧ એ ગુજરનારનો પીછો કરીને ઘા માર્યા તે સમયે તેઓનું
સભ્યપદ દ્રઢપણે સ્થાપિત થયેલ નથી, અને અનિશ્ચિત છે. આમ, આરોપી નં. ૨
થી ૫ ના ભાગે અન્વયિત દોષ વાજબી શંકાથી પર સાબિત થતો નથી. આરોપી
નં. ૨ થી ૫ એ આરોપી નં. ૧ અને ફરિયાદીની બહેનો છે અને તમામ નજીકમાં જ

રહેતા હતા. ગુનાના સમયે તેઓની ઉપસ્થિતિ સ્વાભાવિક હતી. પુરાવો દર્શાવે છે કે આરોપી નં. ૧ સિવાય, આરોપી નં. ૨ થી ૫ વચ્ચે કોઈ પૂર્વ દુશ્મનાવટ ન હતી. તેથી, ફરિયાદપક્ષ એ દ્રઢપણે સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ છે કે આરોપી નં. ૨ થી ૫ એ આરોપી નં. ૧ સાથે ગેરકાયદેસર મંડળી રચી હતી, અને તેઓ ગુજરનારને ખતમ કરવાનો આરોપી નં. ૧ સાથે સમાન ઉદ્દેશ ધરાવતા હતા.

(૨૭) જોકે, આરોપી નં. ૧ ને ગુનામાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવા અંગે, અમોને જણાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે તબીબી પુરાવાને પણ ફગાવી દેવામાં ભૂલ કરી છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ – મેડિકલ ઓફિસરે એવો ઇનકાર કર્યો નથી કે મુદ્દામાલ વસ્તુ - છરી વડે આવી ઇજાઓ થઈ શકે નહીં અને ટ્રાયલ કોર્ટે માત્ર એ કારણસર જ પુરાવાને અવિશ્વસનીય ગણ્યો છે અને આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂક્યો છે કે ઇજાઓ હથિયારના આકાર સાથે મેળ ખાતી નથી.

(૨૮) અમો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલા મત સાથે સંમત થતા નથી કારણ કે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩, મેડિકલ ઓફિસરે, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, પોતાની જુબાનીમાં સંપૂર્ણપણે એવો ઇનકાર કર્યો નથી કે મુદ્દામાલ વસ્તુ છરી વડે આવી ઇજાઓ થઈ શકે નહીં.

(૨૯) આરોપી નં. ૧ ને નિર્દોષ છોડી મૂકતાં ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલા એ મતને અમો સમર્થન આપતા નથી કે ફરિયાદપક્ષ ગુજરનારના શરીર પર તેમજ સ્થળ/જગ્યા બંને પર આરોપી નં. ૧ દ્વારા ઘા મારવાનું ચોક્કસ સ્થળ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ છે. ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓ તે ક્ષણના આવેગમાં અને

અંધાધૂંધીભરી પરિસ્થિતિના પગલે જીવલેણ ઘા કઈ રીતે મારવામાં આવ્યા હતા તે ચોક્કસપણે યાદ રાખવા સક્ષમ ન પણ હોય. આવી નજીવી વિસંગતતા તેમના પ્રત્યક્ષદર્શી પુરાવાને સંપૂર્ણપણે અવિશ્વસનીય બનાવી શકે નહીં. ગુનાની જગ્યાનું પંચનામું, આંક ૪૨ એ પંચ સાક્ષી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૨, જીવણભાઈ ભાયાભાઈ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવેલ છે, જે ગુનો બન્યાનું સ્થાપિત કરે છે.

(૩૦) જ્યાં સુધી ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓના પુરાવાનો સંબંધ છે, એવું કહી શકાય નહીં કે તેઓએ પોતાની જાતને અવિશ્વસનીય સાક્ષીઓ તરીકે સ્થાપિત કર્યા છે.

(૩૧) આ તબક્કે, અમો સર્વોચ્ચ અદાલતના રાજસ્થાન રાજ્ય વિ. બબલુ ઉર્ફે ઓમ પ્રકાશ, ૨૦૨૨ (૧૪) એસ.સી.સી. ૬૨૪ ના કેસમાંના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જો અદાલત દ્વારા એકમાત્ર સાક્ષીની જુબાની વિશ્વસનીય જણાય, તો તેનું કથન પણ દોષસિદ્ધિના હુકમનો પાયો બની શકે છે. હાલના કેસમાં, જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૧ દ્વારા ભજવવામાં આવેલી ભૂમિકા અને ગુનો આચરવાનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓ સુસંગત છે.

(૩૨) વધુમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર મારફત રાજ્ય વિ. લાલી ઉર્ફે મણિકંદન અને અન્ય, ૨૦૨૨ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન એસ.સી. ૧૪૨૪ ના કેસમાં એવું ઠરાવ્યું છે કે જો ચક્ષુદર્શી સાક્ષીના રૂપમાં પ્રત્યક્ષ પુરાવો હોય, તો હથિયારની રિકવરીના અભાવમાં પણ આરોપીને દોષિત ઠેરવી શકાય છે અને તે

જ રીતે એફ.આઈ.આર./ફરિયાદ નોંધાવવાના સમયના સંબંધમાં અમુક વિરોધાભાસો હોય તો પણ, જ્યારે ફરિયાદપક્ષનો કેસ ચક્ષુદર્શી સાક્ષીની જુબાની પર આધારિત હોય ત્યારે આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂકવા માટેનું તે કારણ બની શકે નહીં. હાલના કેસમાં, આરોપી નં. ૧ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા હથિયારની શોધ સાબિત થયેલ છે, અને ગુનામાં આરોપી નં. ૧ ની સંડોવણી સાબિત કરવા માટે પુષ્કળ પ્રત્યક્ષ પુરાવો છે.

(૩૩) કાયદાનો એ સુસ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓ ભોગ બનનારના સંબંધી છે માત્ર તે કારણસર તેમની જુબાની ફગાવી શકાય નહીં અને ગ્રામીણ સાક્ષીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલાં નિવેદનોને સંપૂર્ણપણે ફગાવી શકાય નહીં કારણ કે તેઓ શબ્દભંડોળથી એટલા માહિતગાર ન હોય અથવા અપૂર્ણ હોઈ શકે છે અથવા હુમલાની રીતનું વર્ણન કરવાની તેમની ક્ષમતા અપૂર્ણ હોઈ શકે છે.

(૩૪) પુરાવાની ઝીણવટભરી તપાસ પછી, અમો ઠરાવીએ છીએ કે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૦ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ આરોપી નં. ૧ ગુજરનારની હત્યા કરવાનો ઇરાદો ધરાવતો હતો, જે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત શિક્ષાને આકર્ષિત કરે છે.

(૩૫) પુરાવાની સમગ્રતયા મૂલવણી પરથી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે આરોપી નં. ૧ ને નિર્દોષ છોડી મૂકતાં ટ્રાયલ કોર્ટના તારણો માત્ર ગેરકાયદેસર જ નહીં પરંતુ વિકૃત પણ છે.

(૩૬) સદર કોડની કલમ ૨૩૫(૨) ની જોગવાઈઓ હેઠળ જરૂરી મુજબ, સજાના પ્રશ્ને આરોપી નં. ૧ ને સાંભળવા માટે, આ કેસ તારીખ ૦૪.૦૩.૨૦૨૫ ના રોજ બપોરે ૨:૩૦ વાગ્યે વધુ સુનાવણી માટે સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવશે.

વિશેષ હુકમ

(૩૭) મૂળ આરોપી નં. ૧ – દિલીપ ભીખાભાઈને દોષસિદ્ધ ઠેરવતા ચુકાદાની ઘોષણા પછી, અમોએ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ (સી.આર.પી.સી.) ની કલમ ૨૩૫(૨) હેઠળ જરૂરી મુજબ, સજાના પ્રશ્ને આરોપી નં. ૧ ને સાંભળવા માટે સદર કેસ રાખ્યો હતો.

(૩૮) આજે, વિદ્વાન વકીલ શ્રી ખાંડેરિયાએ રજૂઆત કરી છે કે આરોપી નં. ૧ પથારીવશ છે અને વિવિધ બિમારીઓથી પીડાઈ રહ્યા છે. તેઓ દ્વારા એવી વિનંતી કરવામાં આવી છે કે આરોપી નં. ૧ ને નજરકેદ દ્વારા સજા પૂર્ણ કરવાનો હુકમ કરી શકાય. કોઈ વધુ રજૂઆતો કરવામાં આવી નથી.

(૩૯) વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી મનન મહેતાએ રજૂઆત કરી છે કે નજરકેદ અને ઘરે પોતાની સજા પૂર્ણ કરવાની વિનંતી સ્વીકારી શકાય નહીં, કારણ કે તે ગેરકાયદેસર છે અને કાયદા હેઠળ અમાન્ય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વધુમાં વધુ, આરોપી નં. ૧ ને આત્મસમર્પણ કરવા માટે કંઈક ગણનાપાત્ર સમય આપી શકાય.

(૪૦) પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, ધોરાજી પોલીસ સ્ટેશન ના તારીખ ૦૬.૦૨.૨૦૨૫ ના

રિપોર્ટ પરથી જણાય છે કે આરોપી નં. ૧ છેલ્લા ૮ વર્ષથી લકવાગ્રસ્ત છે અને પથારીવશ છે. તેથી, આ સંજોગોમાં, અમો આરોપી નં. ૧ ને જેલ સત્તાવાળાઓ સમક્ષ આત્મસમર્પણ કરવા માટે છ મહિનાનો સમય આપીએ છીએ.

(૪૧) અમોએ સજાના પ્રશ્ને સંબંધિત પક્ષકારો તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા છે. એક વિસ્તૃત ચુકાદામાં, અમોએ ગુનામાં તેની સંડોવણી નોંધી છે અને અમોએ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ (આઈ.પી.સી.) ની કલમ ૩૦૦ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ ગુજરનારની હત્યા કરવાના ગુનામાં તેને દોષિત ઠેરવ્યો છે, જે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત શિક્ષાને આકર્ષિત કરે છે. આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ ની જોગવાઈ નિર્ધારિત કરે છે કે જે કોઈ હત્યા કરે તેને મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર રહેશે. આમ, પુરાવાની સમગ્રતયા મૂલવણી પરથી, અમો આરોપી નં. ૧ ને આજીવન કેદની સજા ફટકારીએ છીએ. અમો એવો પણ નિર્દેશ આપીએ છીએ કે આરોપી નં. ૧ આત્મસમર્પણ કરે ત્યાર બાદ જેલ સત્તાવાળાઓએ તેને તમામ ઉપલબ્ધ સારવાર પૂરી પાડવાની રહેશે.

(૪૨) આરોપી નં. ૧ જ્યારે પણ જેલ સત્તાવાળાઓ સમક્ષ હાજર થાય, ત્યારે તે જે તબીબી સહાય મેળવી રહ્યા છે તે તેને તાત્કાલિક પૂરી પાડવામાં આવશે. સદર અપીલ અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

(એ.એસ. સુપેહિયા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====